

THEMAJAAR ODE AAN HET LANDSCHAP 2021

Er zijn maar weinig plekken ter wereld waar het landschap zo divers is als in Nederland. Ons cultuurlandschap is grotendeels door mensenhanden gevormd. Het is het meest tastbare, toegankelijke erfgoed dat we hebben, met een enorme vertelkracht. De hoogste tijd om dat te vieren tijdens het themajaar *Ode aan het landschap* in 2021.

NBTC
Holland Marketing

TIJDENS HET THEMAJAAR STAAN WE STIL BIJ DE BETEKENIS VAN HET LANDSCHAP

De rijkdom aan landschappen is voor een klein land als Nederland ongekend. Denk aan de Waddenzee met het eindeloze zandlandschap als speelbal van de getijden. Of het oerlandschap van de Drentsche Aa, met prehistorische karrensporen, hunebedden en offerplaatsen in het veen. Van de Veluwe cultuurbossen tot de lössakkers in Limburg, van duinen tot veenontginningen, van de Beemster tot de Flevopolders en de Deltawerken: het zijn allemaal uitingsvormen van de eeuwenlange

wisselwerking tussen mens en natuur én tussen land en water. Tijdens het themajaar *Ode aan het landschap* in 2021 vieren we dit rijke palet en staan we stil bij de betekenis van het landschap als verhalenverteller, vestigingsvoorwaarde en plek van bezinning en re-creatie. De nadruk ligt tijdens dit jaar op de landelijke gebieden: het agrarische landschap, het natuurlandschap en het waterlandschap. De industriële en stedelijke landschappen laten we buiten beschouwing.

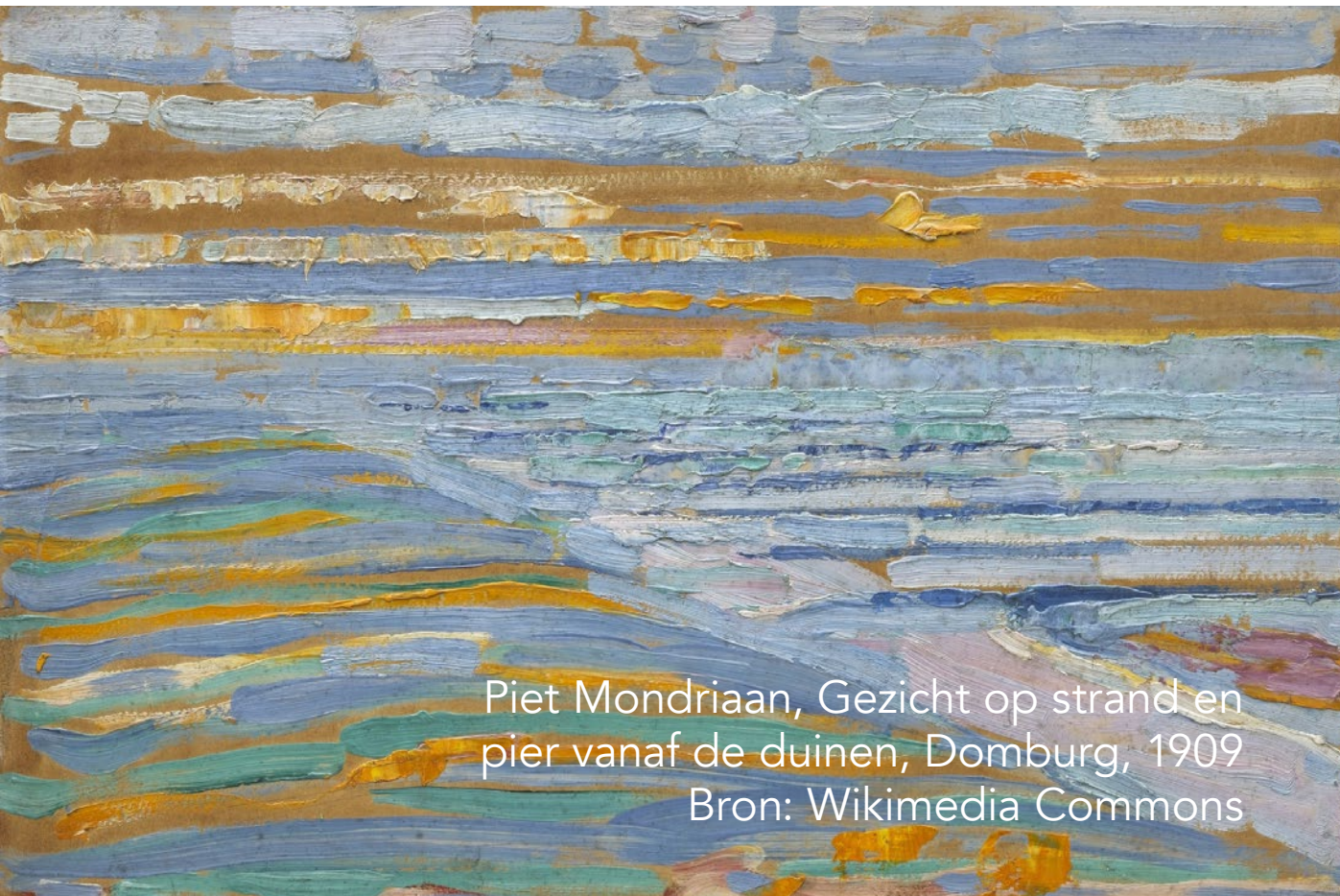
SINT ELISABETHSVLOED

Het Nederlandse cultuurlandschap is de stille getuige van onze eeuwenlange omgang met het water. Ons land ligt in een delta waar grote Europese rivieren hun weg vinden richting de zee. Nederlanders hebben hun omgeving onvermoeibaar drooggemaakt, ingepolderd, onder water gezet, bedijkt, verkaveld, afgegraven en opgehoogd. De waterbeheersing ging met vallen en opstaan en grote overstromingen vormden het Nederland zoals we het nu kennen. Zo richtte de Sint Elisabethsvloed in de nacht van 19 op 20 november 1421 grote verwoestingen aan in Zeeland en Holland. In de decennia na de ramp ontwikkelde zich een groot getijdengebied met kreken en rietkragen, dat we nu kennen als de Biesbosch. Tijdens de overstroming kwam het achterland van Dordrecht onder water te staan en de handelsstad moest haar monopolie-

positie opgeven ten gunste van Amsterdam en Antwerpen. Het is de aanleiding voor dit themajaar: in 2021 is het 600 jaar geleden dat de Sint Elisabethsvloed plaatsvond. Er was zeker niet altijd sprake van een strijd tegen het water. Het bracht ons ook een uitgebreid netwerk van efficiënte vaarroutes en daarmee een bloeiende handelseconomie. Toen Amsterdam in de middeleeuwen nog een gehucht was, ontwikkelden Hanzesteden zoals Deventer, Elburg en Kampen zich al tot internationale knooppunten. Water werd ook als wapen ingezet: wanneer de Nieuwe Hollandse Waterlinie, een 85 kilometer lange landschappelijke constructie van sluizen, forten en dijken in werking trad, stroomden duizenden hectares land onder water. West-Nederland werd dan een onneembare vesting, dankzij het water.

VOETEN IN DE KLEI

Het cultuurlandschap als verbintenis tussen mens en natuur is van oudsher een inspiratiebron voor schilder- en landschapskunst, literatuur, poëzie en muziek.

Piet Mondriaan, Gezicht op strand en pier vanaf de duinen, Domburg, 1909
Bron: Wikimedia Commons

De 17e eeuwse Nederlandse landschapsschilderkunst van Van Ruysdael en Van Goyen bijvoorbeeld, is wereldberoemd. Kunstenaars waren niet zelden geworteld in een bepaalde streek. Zo schilderde van Gogh in de periode 1883 en 1885 het rauwe boerenleven in Brabant, met Nuenen als centraal punt. Toen hij later in een inrichting in Saint-Rémy zat, schilderde hij nog altijd herinneringen aan zijn geboortestreek. Geïnspireerd door het kleurgebruik van Van Gogh maakte het Groningse kunstenaarscollectief de Ploeg vanaf 1918 expressionistische landschapsschilderijen van weilanden, slootjes, dijken en bomenrijen, met de voeten stevig in de Groningse klei. Tijdgenoot Piet Mondriaan werkte tussen 1908

en 1916 gedurende de zomers in Domburg, waar het duinlandschap en het Zeeuwse licht de aanzet vormden voor zijn eerste abstracte werken. Tot op de dag van vandaag raken kunstenaars gefascineerd door het Nederlandse landschap. Met in totaal acht landschapskunstwerken, beschikken de jonge Flevopolders over de hoogste dichtheid aan landschapskunst ter wereld. Deze jonge polders met lange lijnen en immense vergezichten inspireerden gerenommeerde kunstenaars als Daniel Libeskind, Richard Serra en Robert Zandvliet. Tal van kunstwerken maken ook zichtbaar dat een landschap voortdurend transformaties ondergaat en wordt aangepast aan de behoeftes van de tijd.

Bron: Noord-Hollands Archief

VERANDERING ALS RODE DRAAD

De verandering van het landschap loopt als een rode draad door de geschiedenis, maar zet zich ook volop door in het heden en naar de toekomst.

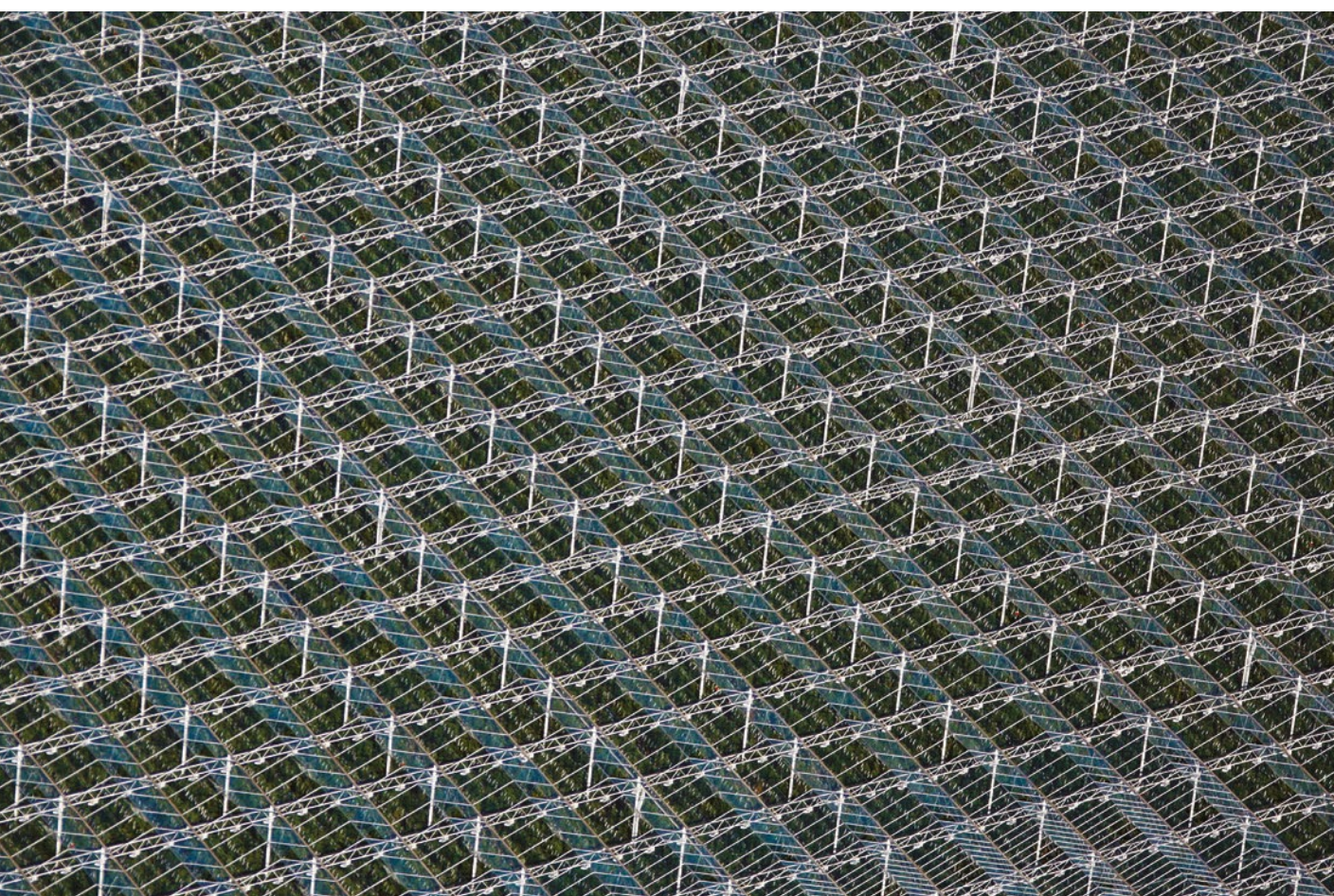
Bron: Noord-Hollands Archief

Denk aan de energieopgave waarbij de vraag naar wind- en zonne-energie een flinke ruimteclaim met zich meebrengt. Steeds vaker horen we de term 'verdozing', waarmee de bouw van grote distributiecentra bedoeld wordt. Daarnaast moet een fikse hoeveelheid woningen worden gebouwd. De ruimtelijke druk ligt hierbij vooral op de randstad, terwijl steden en dorpen aan de randen van ons land kampen met krimp. Voor de agrarische sector is schaalvergroting een omstreden thema in de

samenleving geworden. Ook de verandering van de veenweidelandschappen staat ter discussie. Door voortdurende ontwatering is de bodem in deze gebieden al eeuwenlang gestaag aan het zakken. Daar komt bij dat we door de klimaatverandering steeds vaker te maken krijgen met grote verschillen: van extreme droogte tot zware regenval. Het risico op overstromingen neemt toe terwijl daarnaast maatregelen nodig zijn om het water niet alleen af te voeren, maar ook langer vast te kunnen houden.

GEPIJNIGD LANDSCHAP

Deze omvangrijke thema's slaan direct terug op het landschap. Dat is nu eenmaal geen blanco biljartlaken waarop alles zonder meer kan worden uitgerold. Het landschap met zijn rijke historische gelaagdheid maakt deel uit van ons collectieve geheugen en van de manier waarop wij Nederland ervaren. De waarde ervan voor nu en voor toekomstige generaties kan niet genoeg worden onderstreept. Het themajaar *Ode aan het landschap* viert dan ook de schoonheid en diversiteit van het Nederlandse cultuurlandschap. Maar het vraagt evenzeer om aandacht voor de effecten van onze ingrepen op dat bijzondere landschap. Die ingrepen kunnen immers zo rigoureuus zijn dat niet alleen het karakter en de flora en fauna van het

landschap radicaal veranderen, maar ook onze verbintenis ermee verwatert of zelfs verdwijnt. Van een landschap waar we van genoten en troost en rust in vonden, verandert het dan in iets dat ons onverschillig laat of waar we ons machteloos bij voelen. Of we ons daar nu bewust van zijn of niet, het doet pijn als we het landschap zien lijden doordat het verfrommeld, genegeerd, uitgebuit en vernietigd wordt.

**Wij leven immers niet alleen in
het landschap, het landschap
leeft ook in ons.**

In het themajaar *Ode aan het landschap* vragen we aandacht voor het Nederlandse cultuurlandschap als iets wat we met elkaar delen, waar we trots op zijn of zouden willen zijn omdat het zoveel schoonheid, zoveel menselijke verhalen en zoveel bijzondere,

niet-menselijke wezens en verschijnselen herbergt. Het landschap als een symfonie van kleuren, geuren, smaken en geluiden, maar ook als een symfonie van waarden: wat vinden we belangrijk en wat niet, voor nu en voor de toekomst.

Met *Ode aan het landschap* vieren we dat prachtige, veelzijdige, maar niet altijd op waarde geschatte Nederlandse landschap en drukken er onze verbintenis mee uit.

We willen u van harte uitnodigen om hier een bijdrage aan te leveren. Met kunst, objecten of projecten, met verhalen, beelden of geluid, met tochten die over het land of het water voeren, kortom met inzet van uw creativiteit en verbeelding. En vooral met een liefdevol oog voor het landschap en zijn bijzondere waarde en waardigheid.

WAT WILLEN WE MET HET THEMAJAAR 'ODE AAN HET LANDSCHAP' BEREIKEN?

Het thema 'Ode aan het landschap' heeft als doel het bijzondere en rijke Nederlandse cultuurlandschap eer te bewijzen en naar voren te brengen hoezeer wij met dat landschap verbonden zijn. Maar een loflied alleen is niet genoeg. Het landschap is immers niet onveranderlijk maar wordt voortdurend aangepast aan onze behoeftes en die aanpassingen pakken niet altijd gunstig uit voor het aanzien en karakter van het landschap. Met als gevolg dat wij onze betrokkenheid en verbondenheid verliezen. 'Ode aan het landschap' wil daar een tegenwicht voor zijn. Niet door de ogen te sluiten voor wat verloren gaat maar door er iets tegenover te stellen

waardoor zowel bewoners als bezoekers met nieuwe aandacht het landschap bekijken en beleven. Iets wat de waarde en de waardigheid van het landschap benadrukt en ons trots maakt en betrokken.

We hebben een indeling gemaakt die als toets kan dienen voor diepgang en gelaagdheid van een project. Daarbij hebben we een scherpe tegenstelling gemaakt tussen het landschap gezien als iets dat zijn eigenwaarde en waardigheid heeft (wat kan het landschap allemaal voor ons betekenen?). En het landschap dat grotendeels of volledig ondergeschikt is gemaakt aan onze belangen (wat doen wij het landschap aan?).

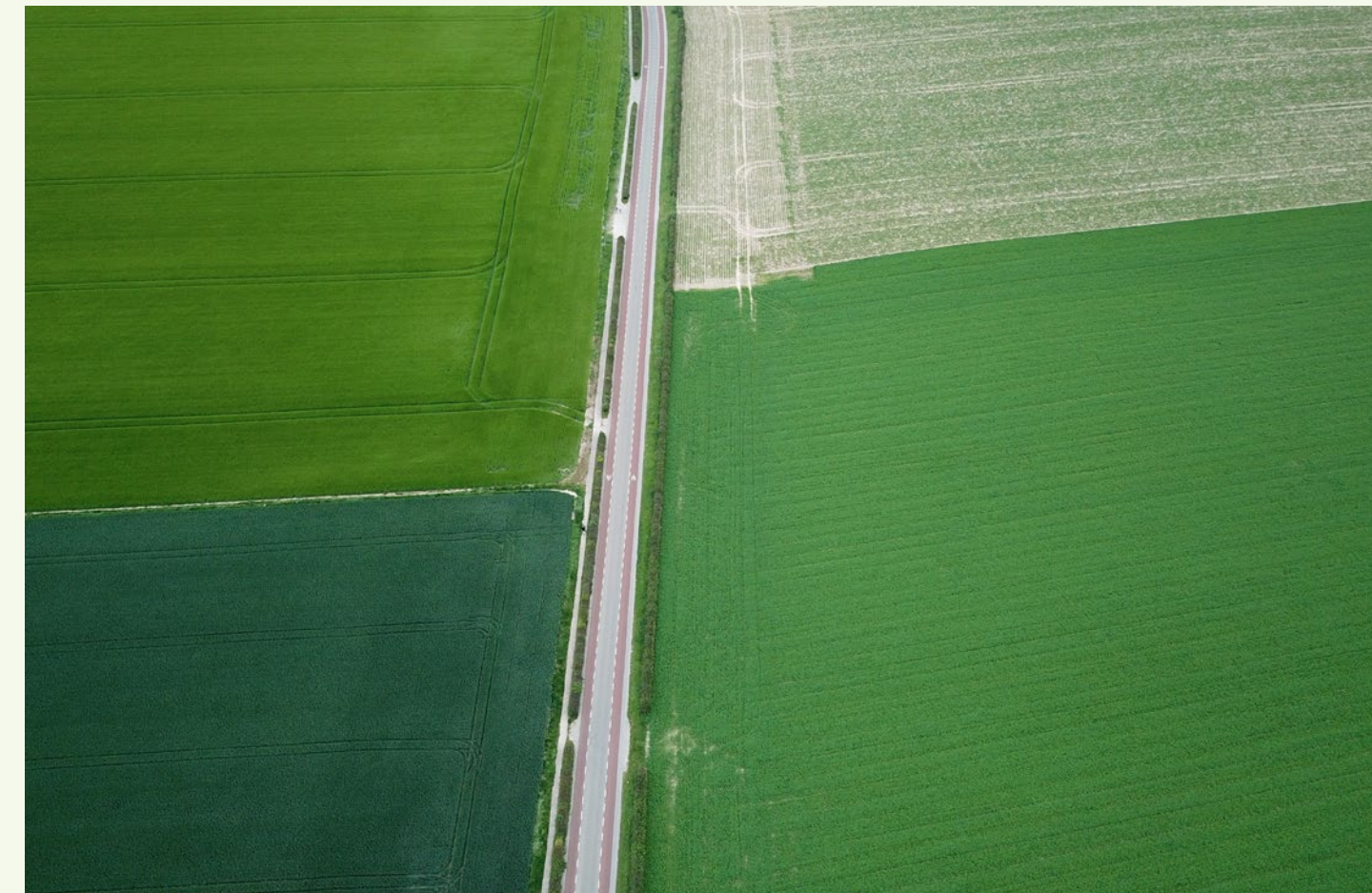

De schoonheid van het landschap

- Het helende landschap
- Het gelaagde landschap
- Het veranderlijke landschap
- Het oneindige landschap
- Het zintuiglijke landschap
- Het sacrale landschap
- Het gedeelde landschap
- Het verbindende landschap
- Het dragende landschap (draagt functies die we nodig hebben)
- Het voedende landschap
- Het verheffende landschap
- Het nachtelijk landschap

De pijn van het landschap

- Het verschaalde landschap
- Het uitgeputte landschap
- Het leeggetrokken landschap
- Het genegeerde landschap
- Het één-dimensionale landschap
- Het uitgestorven landschap
- Het gefragmenteerde landschap (geen samenhang)
- Het verfrommelde landschap
- Het geschonden landschap
- Het gekoloniseerde landschap (gevangen in één functie)
- Het vervuilde landschap

We hopen dat dit themajaar de basis legt voor een nieuwe kijk op en een herwaardering van het Nederlandse landschap door bewustwording van de schoonheid én de pijn ervan. En dat het jaar stimuleert tot nieuwe kwalitatieve initiatieven die de waarde van het landschap herstellen.

Wat betekent dit voor projecten?

- We vragen van de projecten dat ze een nieuw perspectief bieden op wat een landschap aan betekenissen toont. Wat heeft het landschap te vertellen?
- De projecten dienen gelieerd te zijn aan het DNA van het gebied; en gelinkt aan verleden, heden en/of toekomst.
- Hoe verhoudt het project zich tot de tegengestelde aspecten, zoals hierboven beschreven? Hierbij staat het de indiener natuurlijk vrij om een passende keuze te maken en hier een eigen interpretatie en betekenis aan te geven.

Waar denken we aan?

- Diverse uitingen zijn mogelijk: kunst, muziek, theater, film, fotografie, poëzie...
- Binnen/buiten; dag/nacht.
- Activiteiten met nationale uitstraling, waarvan minimaal 1 met internationale aantrekkingskracht.
- Kwaliteit boven kwantiteit.
- Maximaal 10 activiteiten per regio. Voor overige moet een beroep worden gedaan op de eigen kanalen.

Theatervoorstelling Mammoet, Drenthe

Voor het bekendmaken van het themajaar en de bijbehorende programmering worden er voorafgaand en tijdens het themajaar diverse initiatieven ontwikkeld in samenwerking met partners, provincies en marketingorganisaties.

Voor meer informatie: NBTC Holland Marketing,
Emilie Zonneville, ezonneville@holland.com

© Merk Fryslân

NBTC
Holland Marketing